

HISTORIE UKRYWANIA ŻYDÓW W OKUPOWANEJ WARSZAWIE

AGATA WOJTASZEK KLASA VI A

W wyniku działań wojennych we wrześniu 1939 r. terytorium II Rzeczypospolitej znalazło się pod dwiema okupacjami – niemiecką i radziecką. Dla obywateli obie oznaczały terror i represje, lecz na innych zasadach kształtowały one położenie ludności żydowskiej.

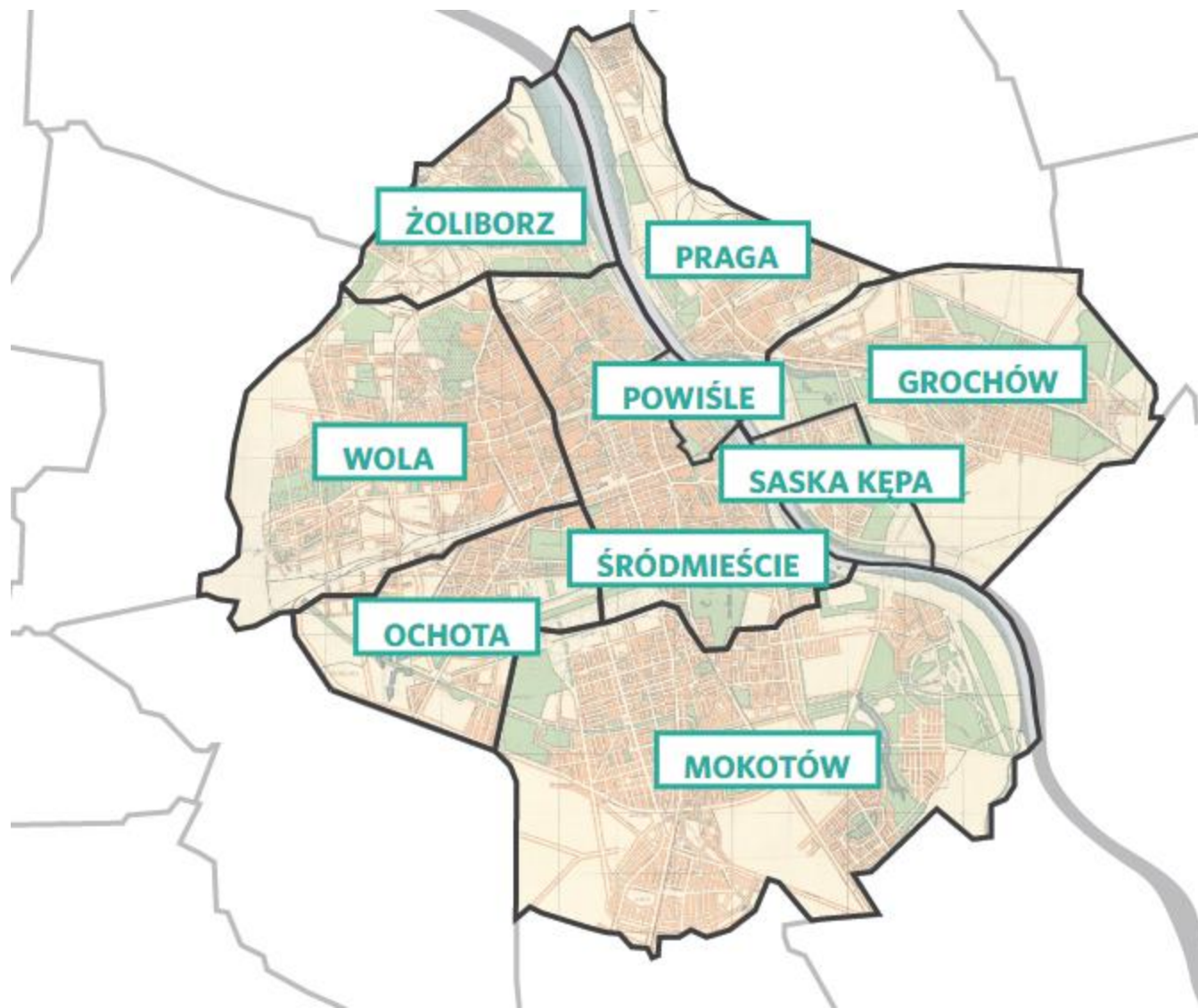
Na terytorium wcielonym do III Rzeszy oraz w granicach utworzonego przez niemieckie władze okupacyjne Generalnego Gubernatorstwa, nazistowskie Niemcy prowadziły politykę zmierzającą do całkowitej zagłady Żydów.

Na ziemiach wcielonych do ZSRR, ze względu na charakter stalinowskiego terroru, wynikającego z pobudek klasowych, a nie rasowych, Żydów prześladowano na równi z innymi grupami społecznymi.

Początkowo polityka władz niemieckich w stosunku do Żydów polegała na odizolowaniu ich od Polaków. Ludność żydowska była publicznie upokarzana, kierowana do pracy przymusowej, pozbawiana własności, znaczone przez nakaz noszenia na ubraniach łat lub opasek z gwiazdą Dawida, a następnie przesiedlana do gett.

Niemcy utworzyli pierwsze getto w okupowanej Europie w Piotrkowie (dziś Trybunalskim) już w październiku 1939 roku. Kolejne blisko 600 dzielnic zamkniętych powstało w 1940 r., a spośród nich największe znajdowały się w Warszawie (blisko 400 tys. ludzi) i Łodzi (zwanej wówczas Litzmannstadt; ponad 200 tys. ludzi).





ŻOLIBORZ

PRAGA

POWIŚLE

GROCHÓW

WOLA

SASKA KĘPA

ŚRÓDMIEŚCIE

OCHOTA

MOKOTÓW

GROCHÓW:

- **Jakub i Anna Kartaszewowie** mieszkali podczas II wojny światowej w Warszawie. Od 1943 r. udzielali pomocy żydowskiej ortodoksyjnej rodzinie Międzyrzeckich, ukrywając ich na cmentarzu prawosławnym (staroobrzędowców) na Kamionku, gdzie Jakub pracował jako grabarz. W domu Kartaszewów znaleźli schronienie także członkowie żydowskiego ruchu oporu, w tym kurierka Żydowskiej Organizacji Bojowej i przyszła żona Benjamina Międzyrzeckiego, Fejgele Peltel (po wojnie Władka Meed).
- W domu **Pokropkowie** ukrywali Żydów, wśród nich żydowskich bojowców Tadka Szejnguta i Kazika Ratajzera. 23 czerwca 1943 roku przy Waszyngotna wywiązała się strzelanina. Właśnie wtedy Stefan Pokropek popełnił samobójstwo.
- Państwo **Brodziakowie** po ślubie w 1939 roku zamieszkali przy ulicy Waszyngtona 104, później na Gocławiu, gdzie pomagali kilku ukrywającym się po tzw. aryjskiej stronie.
- **Rodzina Święckich**



MOKOTÓW:

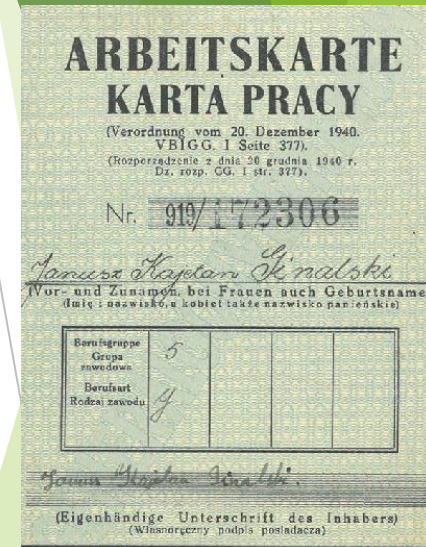
- **Maria Palester**

Palestrowie od lat 20. mieszkali na Łowickiej. Wśród sąsiadów, zamożnej inteligencji, najbliższa była im rodzina Pronerów, zasymilowanych Żydów. Córki obu małżeństw chodziły do jednej klasy. Małgosia i Jasia przyjaźniły się.

Po wejściu Niemców Henryk Palester stracił posadę w Ministerstwie Zdrowia ze względu na żydowskie pochodzenie. Jego żona, Maria, podjęła pracę w Wydziale Zdrowia i Opieki Społecznej Zarządu m. Warszawy. Współpracowała z Ireną Sendlerową, była organizatorką akcji wykupienia jej z rąk gestapo, gdy ta w 1943 roku trafiła do więzienia. Pieniądze, które zebrała „Żegota”, zaniosiła na Pawiak w plecaku córka Marii, Małgosia.

Rodzina Ginalskich

„Myśmy w bocznym skrzydle mieszkali, od ulicy Opoczyńskiej”, wspomina Janusz Ginalski. „W naszym mieszkaniu odbywały się narady, a ojciec był kwatermistrzem IV Obwodu Armii Krajowej”. Matka była kierowniczką punktu kontaktowego AK.

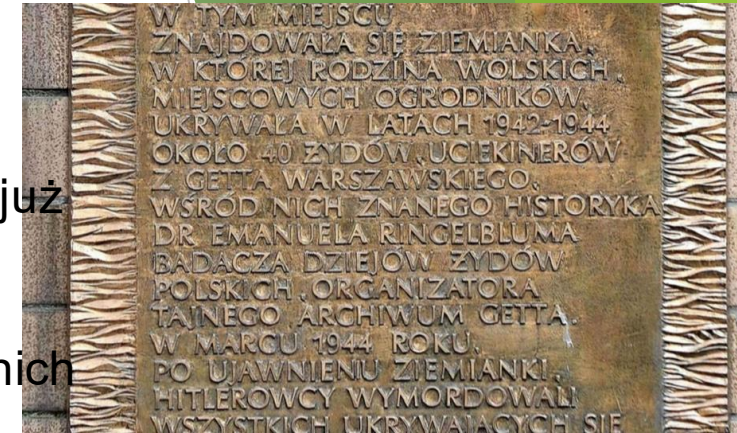


OCHOTA

Bunkier „Krysią” powstał na terenie posesji rodziny **Wolskich** z inicjatywy działaczy Żydowskiej Samopomocy Społecznej. Mieczysław, ogrodnik, pomagał już uciekinierom z getta. Kryjówka pod szklarnią miała 28 metrów kwadratowych powierzchni. Od momentu powstania schroniło się w niej około 40 osób. Wśród nich historyk Emanuel Ringelblum, który notował: „Kiedy trzeba było ratować obecnych lokatorów „Krysi” z getta, pan W. osobiście zjeżdżał wozem do »mety«, ładował walizy i pakunki na wóz, wsadzał ludzi na paczki i jechał do domu. Raz wsadził 8 ludzi, kobiety i dzieci, i na oczach policji, »szmalcowników« i sąsiadów przewiózł głównymi ulicami miasta bezpiecznie do domu”.

Helena Wyganowska

Helena Wyganowska przyjęła znajome rodzeństwo, Ewelinę i Romana Winterów w sierpniu 1941 roku. Uciekli z getta, gdzie zginęła reszta ich rodziny. W kamienicy na Filtrowej ukrywali się niemal trzy lata. W maju 1944 roku, kiedy sąsiedzi zaczęli nabierać podejrzeń, pani Helena wysłała Winterów do Krościenka. W górach pozostali do wkroczenia Armii Czerwonej w styczniu 1945 roku.



Bohaterscy **Jan i Antonina Żabińscy** ukrywali Żydów i partyzantów w ogrodzie zoologicznym w Warszawie.

Jan Żabiński ur.1897 w Warszawie – był pomysłodawcą i organizatorem i pierwszym dyrektorem warszawskiego Ogrodu Zoologicznego, w 1929 roku. Już 3 września zoo zostaje zbombardowane, część zwierząt zginęła, część trzeba było zabić, inne uciekły.

W czasie niemieckiej okupacji wraz z żoną Antoniną robią wszystko aby uratować jak najwięcej ludzi.

Żabiński osobiście szmugluje z getta ludzi i lokuje w pomieszczeniach, które dotychczas zajmowały

zwierzęta a po
schronieniem dla wielu.

Armii Krajowej,
pomieszczeniach swojego
partyzantów.



zbombardowaniu stały się
Dyrektor ZOO był żołnierzem
zatem w nieużywanych
ogrodu ukrywał również

Kilka lat po wojnie Żabińscy dowiadują się, że spośród 300 osób, które przewinęły się przez ich ogród, nie żyje tylko dwoje. Wśród uratowanych przez Żabińskich był znany mikrobiolog prof. Ludwik Hirszfeld. W 1965 roku za swoją heroiczną działalność otrzymują medal Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Jan Żabiński za uratowanie życia wielu Żydów, został odznaczony przez prezydenta Lecha Kaczyńskiego dopiero po śmierci. 17 listopada 2008 Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski z gwiazdą, a jego żona, Antonina Krzyżem Komandorskim. Na podstawie pamiętnika Antoniny, w 2007 roku, została wydana książka Diane Ackerman „The

Zookeeper's

Dwa lata później

się polski

„Azyl. Opowieść

ukrywanych w

zoo” nakręcono

pt. „Azyl”.



Wife”.

ukazał

przekład

o Żydach

warszawskim

też film

WOLA

Jadwiga Deneka

Adres „ostrego dyżuru dla uciekinierów” znało wiele osób w getcie. Właścicielką, „pani Wisia”, czyli Jadwiga Deneka, była łączniczką Ireny Sendlerowej i współpracowniczką „Żegoty” związaną z Polską Partią Socjalistyczną.

Mówili o niej: nie tylko konspirowała i ukrywała Żydów: ona także uprawiała działkę!

Chodziłam na działkę z moją babcią (obie bez dokumentów). Jadwiga Deneka nie przeżyła wojny. W 1943 r. Niemcy odkryli punkt kolportażu prasy, którym kierowała, również kryjówkę dla Żydów.

Rozstrzelano ją, wraz z 11 Żydówkami, w ruinach getta. Kasia Meloch, jako Irena Dąbrowska, wojnę przeżyła u sióstr zakonnych w Turkowicach.

Rodzina Bartczaków

„Do domu Gołąbków wciąż przychodzili Żydzi i odchodzili. Zatrzymywali się na kilka godzin, na kilka dni”, pisała Renata Skotnicka-Zajdman. Sama ukrywała się u nich od sierpnia 1942 roku. Z getta wyprowadził ją Paweł Gołąbek, granatowy policjant. Zainscenizował aresztowanie i zabrał ją na Kaczą, do rodzinnego domu. „Pan Gołąbek znalazł w szafie stary futrzany kołnierz i przyszył go do mojego płaszcza – Żydzi, którzy uciekli z getta mogli być łatwo rozpoznani po braku futra”.

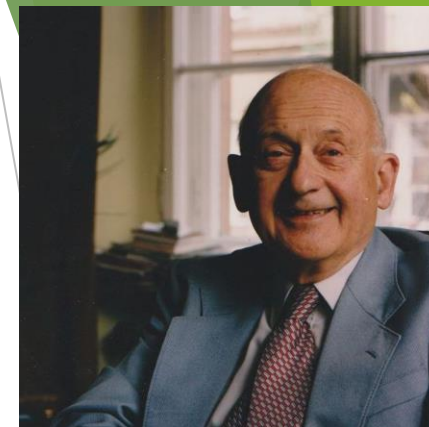


ŻOLIBORZ

Stanisław Frybes

– Pomieszkiwałem u Skroczyńskich w okresie okupacji – mówi Stanisław Frybes. – Gospodyni stała się moją przybraną matką. Ukrywała i wspomagała wiele osób pochodzenia żydowskiego, wciągnęła swoje dzieci i mnie do pomocy – takiej, jaką świadczyć mogła kilkunastoletnia młodzież.

Stanisław Frybes wchodził na teren getta. Rikszą wywiózł kilkanaście osób, a ze Lwowa, z Instytutu Badań nad Tyfusem Plamistym i Wirusami (prof. Weigla), gdzie pracował jego kuzyn, dostarczył szczepionkę antytyfusową. – Po denuncjacji, w wyniku której zginęły dwie z ukrywających się na Mickiewicza osób, siedziałem miesiąc na Pawiaku – wspomina Frybes. – Wyszedłem dzięki wysokiemu okupowi.



Po wojnie Instytut Pamięci Yad Vashem w Jerozolimie uhonorował ludzi pomagających Żydom w czasach Zagłady tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata. Wśród osób, którym przyznano ten tytuł, najwięcej jest Polaków (prawie 6 tys. spośród ponad 20 tys. odznaczonych). Ratowali oni Żydów mimo zagrożenia nie tylko ze strony Niemców, lecz także swoich sąsiadów, donoszących do Gestapo z powodu uprzedzeń czy strachu przed represjami okupanta lub ze zwykłej podłości.



Kamień w Ogrodzie Sprawiedliwych wśród Narodów Świata, Instytut Pamięci Męczenników i Bohaterów Holocaustu Yad Vashem [jad waszem] w Jerozolimie, fotografia współczesna. Osoby odznaczone tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata zgodnie ze zwyczajem mogą zasadzić drzewko w specjalnym ogrodzie na terenie Yad Vashem.

BIBLIOGRAFIA

- ▶ <https://sprawiedliwi.org.pl/pl/o-sprawiedliwych/zydzy-ukrywajacy-sie/zydzy-w-ukryciu>
- ▶ [Historia - Willa Żabińskich - Zoo Warszawa](#)
- ▶ [Bohaterscy Jan i Antonina Żabińscy ukrywali Żydów i partyzantów w ogrodzie zoologicznym | Kotwice pamięci \(kotwicepamieci.pl\)](#)
- ▶ [Przeczytaj - Zintegrowana Platforma Edukacyjna \(zpe.gov.pl\)](#)